

http://doi.org/10.17721/1728-2721.2021.80-81.4
УДК 911.3

В. Глибовець, канд. геогр. наук, доц.
ORCID ID: 0000-0001-7653-7419

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ГЕОГРАФІЯ ЗЛОЧИННОСТІ ОБЛАСНИХ ЦЕНТРІВ УКРАЇНИ

Розглянуто питання поширення кримінальних правопорушень в обласних центрах України 2015–2019 рр., а також у першому півріччі 2020 р. Метою статті є розкриття теми злочинності в обласних центрах України як однієї з найважливіших проблем подальшого розвитку України як європейської держави. Автор акцентує увагу на деяких українських обласних центрах у рейтингу кримінальних міст світу.

Використовуючи статистичні дані Державної служби статистики України, автор обрахував інтенсивність злочинності в обласних центрах України за 2015–2019 рр., а також інтенсивність злочинності в обласних центрах України за шість місяців 2020 р.

Спираючись на розраховані за формулою дані інтенсивності злочинності, автор здійснив групування обласних міст України за низьким, нижчим за середній, середнім і вищим за середній рівнем злочинності.

У процесі дослідження було виявлено міста з найбільшою та найменшою кількістю облікованих тяжких і особливо тяжких кримінальних правопорушень на 10 тис. жителів; міста з найбільшою та найменшою кількістю облікованих кримінальних правопорушень, скоєних у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їхніх аналогів або прекурсорів та інших злочинів проти здоров'я населення на 10 тис. жителів; міста з найбільшою та найменшою кількістю облікованих кримінальних правопорушень, скоєних у сфері господарської діяльності на 10 тис. жителів; міста з найбільшою та найменшою кількістю облікованих кримінальних правопорушень, скоєних у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг на 10 тис. жителів; міста з найбільшою та найменшою кількістю виявлених осіб, які вчинили кримінальні правопорушення на 10 тис. жителів у 2018 р. Обраховано кількість виявлених у 2018 р. малолітніх і неповнолітніх, які вчинили кримінальні правопорушення на 10 тис. жителів.

Автор зачіпає питання латентної злочинності, віктимологічних опитувань і подає список заходів, які можуть запобігти зростанню кількості кримінальних правопорушень в обласних центрах України.

Ключові слова: географія злочинності, інтенсивність злочинності, кримінальні правопорушення, обласні центри.

Постановка проблеми. Девіантна (антисоціальна) поведінка і злочинність стали об'єктом вивчення нової географічної дисципліни, географії злочинності, з початку 70-х рр. ХХ ст. Представники цього напрямку створили перші просторові моделі цього негативного явища, які враховували соціальні, історичні, економічні й навіть психологічні криміногенні чинники. Найбільшого розвитку географія злочинності як наукова дисципліна набула у США. Такий факт пояснюється як високим рівнем злочинності у цій державі, так і наявністю великої кількості наукових розробок, які потребували свого використання на практиці. В американській географії злочинності можна виділити три такі напрями досліджень: бігевіористський, теорія моделювання злочинності та радикальний (марксистський). Географічне профілювання різних видів кримінальних порушень із застосуванням карт дрібних масштабів використовується у щоденній практиці поліцейських департаментів розвинених держав (Glybovets, 2018).

Завданнями цієї статті є аналіз статистичного матеріалу з теми злочинності в обласних містах України, створення рейтингу обласних міст за коефіцієнтом злочинної інтенсивності, запропонування заходів для запобігання зростанню кількості кримінальних правопорушень в обласних містах України. Мета статті – розкрити тему злочинності в обласних містах України як одну з найважливіших проблем їхнього подальшого розвитку.

Міста зосереджують у собі блага цивілізації та постають адміністративними, культурними, політичними, науковими, духовними тощо центрами. Водночас наявність великої чисельності населення на незначній площі призводить до поширення девіантних явищ, і зокрема – злочинності. Зазначимо, що статистика із року в рік свідчить про географічну нерівномірність поширення злочинності в українському суспільстві. Тому огляд і аналіз особливостей вітчизняної злочинності в окремих регіонах та містах виявляється цікавим і актуальним (Chaplyk, 2014).

У 2018 р. у рейтинг злочинності у світі, який становить сервіс Numbeo, потрапили три українські міста: Київ, Харків і Львів. Із 327 міст рейтингу Київ опинився на 130-му у списку, Харків – на 139-му, а Львів – на 207-му. У 2020 р. українських міст у рейтингу стало більше. Із

396 місць рейтингу Київ зайняв 160, Харків – 148-ме, Львів – 203-те, Дніпро – 114, Одеса – 112-те місце.

Numbeo – це одна з найбільших у світі баз даних про міста і країни. Компанія надає інформацію про умови життя, зокрема про вартість життя, охорону здоров'я, транспорт, злочинність і забруднення. Numbeo надає статистичний аналіз зібраних даних на основі опитувань.

Індекс злочинності, який становить Numbeo, – це оцінка загального рівня злочинності в певному місті чи країні. Індекс рівня злочинності нижче 20 розглядається як дуже низький, від 20 до 40 – як низький, від 40 до 60 – середній, від 60 до 80 – високий, а вище 80 – дуже високий. Індекс злочинності так само базується на опитуваннях відвідувачів вебсайту, а питання є аналогічними багатьом подібним науковим і державним дослідженням. Чим вище місце в рейтингу – тим гірше.

У рейтингу злочинних міст Львів посів 203-тє місце з індексом 42,24; столиця України, Київ, – 160-тє місце з індексом 47,17; Харків – 148-ме місце з індексом 48,41; Дніпро – 114-те з індексом 52,92; Одеса – 112-те з індексом 53,23. Для порівняння, Бірмінгем (Велика Британія) перебуває на 72-му місці з індексом 58,46, Марсель (Франція) – на 77-му місці з індексом 57,73, Неаполь (Італія) – на 90-му з індексом 55,95, Мальме (Швеція) – на 107-му місці з індексом 53,99, Більбао (Іспанія) – на 108-му місці з індексом 53,77 (Crime Index by City 2020 Mid-Year, 2020). Бачимо, що деякі європейські міста мають вищий рівень злочинності, ніж українські.

Якщо перевести показники українських міст у більш узагальнені, то всі вони (Київ, Харків, Львів, Одеса та Дніпро) мають середній рівень злочинності порівняно з іншими 396-ма містами в рейтингу. На нашу думку, цьому сприяє ефективна робота нової реформованої поліції. Наприклад, нині у Києві забезпеченням безпеки, прав і свобод громадян, припиненням і розкриттям злочинів, охороною громадського порядку займається 791 співробітник національної поліції на 100 тис. населення.

Згідно з рейтингом, найнебезпечнішим містом світу є Каракас (столиця Венесуели) з індексом 84,57, а також Преторія (адміністративна столиця ПАР) з індексом 81,89, Сан Педро Сула (Гондурас) з індексом 81,35 і Порт Морсбі (столиця Папуа Нової Гвінеї) з

індексом 81,05. Найменш небезпечним містом стало місто Доха (столиця Катару) з індексом 11,55. Найменш небезпечними містами відповідно до рейтингу можна назвати Абу-Дабі (ОАЕ) з індексом 11,56 і Тайбей (Тайвань) з індексом 13,75 (*Crime Index by City 2020 Mid-Year, 2020*).

Сучасна злочинність в Україні характеризується високим рівнем, несприятливою динамікою та структурою. Наприклад, за 11 місяців 2016 р. було зареєстровано 584,8 тис. злочини, тоді як за аналогічний період 2015 р. – 515,5 тис. без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим (далі – АРК) та окремих районів Донецької й Луганської областей. Це – найвищий показник, починаючи з 1997 р., коли після тривалого зростання та піку злочинності 1995 р. (641,8 тис. злочинів) було виявлено 589,2 тис. злочинів і засуджено 237,8 тис. осіб. При цьому зростання злочинності відбувається на тлі планомірного зниження ефективності діяльності як щодо їхнього розкриття, так і запобігання (*About registered criminal of fences and results of their pretrial investigation (2013–2016), 2017*).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За часів незалежності Української держави питання злочинності у містах, а також проблеми, що її зумовлюють (урбанізація, інфраструктура, анонімність тощо), на комплексному рівні досліджувалися вченими-кримінологами. Найґрунтовнішими є праці В. І. Шакуна (*Shakun, 1996*), який розглянув у своїй дисертації регіональні особливості вітчизняної злочинності та вплив на неї урбанізації. Серед вітчизняних дослідників девіантності міського простору слід назвати О. Демківа. Актуальними є також праці вітчизняних науковців і дослідників із країн СНД – П. М. Кобець, М. М. Краюшкіна, О. В. Лисодед, а також М. М. Чаплук (*Chaplyk, 2014*). Серед російських дослідників, які присвятили увагу дослідженню злочинності у містах, варто назвати В. Курчєєва, І. Свиридова та Е. Тюгашєва (*Kurcheev, 2009; Svyrydov, 2009; Tiuhashev, 2009*), а також С. Овчинського (*Ovchynskiy, 2007*). Цікаві ідеї стосовно географічної проблематики злочинності у цивілізаційному контексті висловлює білоруський дослідник С. Кандрічін (*Kandrychyn, 2010*).

На початку 90-х рр. ХХ ст. з'явилися перші наукові дослідження територіальних аспектів поширення злочинності. Зокрема, учені О. І. Шаблій і Ф. Д. Заставний

розглядали цю проблему в межах України, М. І. Білецький – у межах Львівської області.

Мета (завдання) дослідження. Визначити, які саме обласні міста України є найбільш і найменш кримінальними, обрахувавши коефіцієнт злочинності. Розділити обласні міста за групами, що відображають рівень злочинності: низький, нижчий за середній, середній, вищий за середній, високий.

Методика та методологія. Злочином в українському праві вважається передбачене Кримінальним кодексом України суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), учинене суб'єктом злочину. Постійне зростання злочинності створює серйозну загрозу державі й суспільству, життю, здоров'ю та майну громадян.

Поширення злочинності в суспільстві характеризується рівнем злочинності, що вимірюється абсолютною кількістю зареєстрованих злочинів і кількістю виявлених злочинців. Інтенсивність злочинності оцінюється за допомогою коефіцієнта злочинності:

$$K = \frac{N}{\bar{S}} \times 100000$$

де N – кількість зареєстрованих злочинів за рік; $\bar{S}$ – середньорічна чисельність наявного населення населеного пункту або країни за той самий рік; 100000 – умовна "одиниця" населення (*Kachurovska, 2016; Olvinska, 2016*).

Отже, K – це коефіцієнт злочинної інтенсивності на 100 тис. населення.

Середньорічна чисельність наявного населення розраховується за формулою:

$$X = \frac{x_1 + x_2}{2}$$

де x_1 – це чисельність населення населеного пункту або країни на початок року; x_2 – чисельність населення населеного пункту або країни на кінець року.

Отже, використовуючи статистичні дані Державної служби статистики України (*State Statistics Service of Ukraine, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020*), розрахуємо коефіцієнт злочинності для обласних міст України за період із 2015 до 2019 р. (див. табл. 1).

Таблиця 1. Інтенсивність злочинності в обласних центрах України за 2015–2019 рр.

Міста	2015, К	2016, К	2017, К	2018, К	2019, К	$\bar{K}$	Рейтинг
Вінниця	1557	1561	1440	1294	1114	1393	20
Луцьк	1397	1922	1856	1482	1616	1654	11
Дніпро	1466	1380	1341	1296	1262	1349	21
Житомир	1532	1859	1535	1414	1297	1527	17
Ужгород	1968	1717	1874	2136	2412	2021	4
Запоріжжя	2691	3142	2107	1673	1412	2205	2
Івано-Франківськ	1330	1647	1067	934	881	1172	22
Київ	2280	2648	2412	2040	1820	2240	1
Кропивницький	2273	2382	2111	1858	1554	2035	3
Львів	2100	2370	1739	1765	1752	1945	6
Миколаїв	1917	1528	1689	1887	1791	1762	7
Одеса	1307	1769	1606	1868	1290	1568	16
Полтава	1913	2330	2266	1992	1545	2009	5
Рівне	1727	1793	1802	1614	1464	1680	9
Суми	1660	1513	1363	1326	1123	1397	19
Тернопіль	1479	1514	1583	1520	1267	1472	18
Харків	1547	2155	1395	1518	1339	1591	15
Херсон	1705	1651	1644	1575	1451	1605	14
Хмельницький	1879	1764	1643	1495	1293	1614	13
Черкаси	1710	2070	1954	1735	1247	1743	8
Чернівці	1991	1635	1708	1486	1257	1615	12
Чернігів	1864	1505	1566	1763	1596	1658	10

Створено автором.

У табл. 1 не подано інформацію про такі міста, як Донецьк, Луганськ і Сімферополь через те, що вони перебувають на тимчасово окупованих територіях і статистична інформація щодо них не може бути абсолютно достовірною.

Необхідно розділити обласні міста за групами, що відображають рівень злочинності: низький, нижчий за середній, середній, вищий за середній, високий. Для цього найбільше значення (3142) приймаємо за максимумом, а найнижче (881) – за мінімумом. Від найбільшого значення віднімаємо найменше і ділимо отримане значення на п'ять. Тож Індекс рівня злочинності, який нижчий за 1333, розглядається як низький, від 1334 до 1785 – як нижчий

за середній, від 1786 до 2237 – середній, від 2238 до 2689 – вищий за середній, а вище 2690 – високий.

Структура сучасної злочинності в Україні характеризується значною часткою тяжких і особливо тяжких злочинів, загальний відсоток яких 2016 р. сягнув 35,5%. При цьому вельми суттєвою залишається й питома вага злочинів середньої тяжкості (*Reporting: judicialstatistics (2010–2016), 2017*).

За допомогою статистичних даних державної служби статистики України (*State Statistics Service of Ukraine. Regional statistics, 2019*), ми розрахували кількість тяжких і особливо тяжких злочинів на 10 тис. жителів обласних міст України (див. табл. 2).

Таблиця 2. Кримінальні правопорушення та кількість виявлених осіб, які їх здійснили в обласних центрах України 2018 р.

Місто	Кількість облікованих тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень на 10 тис. жителів	Кількість облікованих кримінальних правопорушень, скоєних у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їхніх аналогів або прекурсорів та інших злочинів проти здоров'я населення на 10 тис. жителів	Кількість облікованих кримінальних правопорушень, скоєних у сфері господарської діяльності на 10 тис. жителів	Кількість облікованих кримінальних правопорушень, скоєних у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг на 10 тис. жителів	Кількість виявлених осіб, які вчинили кримінальні правопорушення на 10 тис. жителів	Кількість виявлених малолітніх і неповнолітніх, які вчинили кримінальні правопорушення на 10 тис. жителів
Вінниця	52	13	1	5	21	1
Луцьк	50	7	2	9	25	1
Дніпро	48	13	3	5	34	1
Житомир	52	5	1	4	29	1
Ужгород	95	9	4	19	32	1
Запоріжжя	50	6	2	8	36	1
Івано-Франківськ	46	5	2	5	12	1
Київ	79	11	5	11	28	1
Кропивницький	91	7	1	7	30	1
Львів	60	4	6	8	26	1
Миколаїв	56	7	5	7	29	1
Одеса	71	8	2	15	21	1
Полтава	54	7	1	7	25	1
Рівне	61	10	4	8	24	1
Суми	36	12	1	7	28	1
Тернопіль	54	6	2	5	29	1
Харків	54	10	1	4	30	1
Херсон	55	10	2	4	29	1
Хмельницький	36	7	1	5	31	1
Черкаси	60	13	8	8	17	1
Чернівці	47	8	2	7	23	1
Чернігів	45	7	2	5	16	1

Створено автором.

У нашій державі, як і в інших державах світу, у 2020 р. було оголошено довготривалий карантин. З'ясуємо, як саме ця ситуація вплинула на рівень злочинності. Розрахуємо коефіцієнти злочинної інтенсивності для обласних міст України за шість місяців 2019 та 2020 р. і порівняємо їх, склавши рейтинг.

Обчислюючи коефіцієнти злочинності за місяць, квартал або півріччя, варто використовувати формулу, яка дозволяє дістати порівнянні значення коефіцієнтів:

$$K = \frac{12 \times Nn}{n \times \bar{S}} \times 100000,$$

де n – кількість місяців, за які розраховується коефіцієнт; Nn – кількість злочинів, зареєстрованих за n місяців (Kachurovska, 2016; Olvinska, 2016).

Для того, щоб обчислити коефіцієнти злочинності за півроку по обласних містах України, нами було використано дані з "Єдиного звіту про кримінальні правопорушення" за кожною із областей України (Opendata portal. Single report on criminal offenses, 2020).

Таблиця 3. Іntenсивність злочинності в обласних центрах України за шість місяців 2020 р.

Міста	Січень – червень 2020, К	Рейтинг	Кримінальні правопорушення, вчинені особами, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення на 10 тис. жителів	Кримінальні правопорушення, вчинені групою осіб	Кримінальні правопорушення, вчинені у стані алкогольного сп'яніння	Кримінальні правопорушення, вчинені неповнолітніми або за їхньою участю
Вінниця	1170	19	6	60	34	29
Луцьк	1738	3	8	47	26	16
Дніпро	1229	17	9	132	20	17
Житомир	1296	14	2	117	11	108
Ужгород	2001	1	8	16	9	5
Запоріжжя	1406	9	8	77	38	16
Івано-Франківськ	811	22	3	23	7	5
Київ	1357	11	42	144	41	64
Кропивницький	1671	4	5	60	17	4
Львів	1233	16	10	67	9	161
Миколаїв	1602	6	7	92	11	50
Одеса	1346	12	4	78	22	47
Полтава	1610	5	16	25	27	7
Рівне	1549	7	10	38	41	11
Суми	1304	13	7	20	6	10
Тернопіль	1275	15	2	117	3	1
Харків	1370	10	11	153	145	52
Херсон	1543	8	15	38	5	7
Хмельницький	1032	20	5	31	3	6
Черкаси	848	21	3	33	15	5
Чернівці	1186	18	5	38	30	31
Чернігів	1824	2	5	10	21	0

Створено автором.

Виклад основних результатів. Спираючись на дані, подані у табл. 1, а саме значення $\bar{K}$, до групи з низьким рівнем злочинності потрапило лише місто Івано-Франківськ. До групи міст з нижчим за середній рівнем злочинності потрапили: Дніпро, Вінниця, Суми, Тернопіль, Житомир, Одеса, Харків, Херсон, Хмельницький, Чернівці, Чернігів, Луцьк, Рівне, Черкаси, Миколаїв. До групи міст із середнім рівнем злочинності потрапили: Ужгород, Запорі-

жжя, Кропивницький, Львів, Полтава. Київ виявився містом із рівнем злочинності, що вищий за середній.

Виходячи з даних табл. 2, можна впевнено говорити про те, що найбільша кількість облікованих тяжких і особливо тяжких кримінальних правопорушень на 10 тис. жителів (2018) серед досліджуваних міст була зареєстрована в Ужгороді, Кропивницькому, Києві та Одесі, а найменша – у Сумах, Хмельницькому, Чернігові й Івано-Франківську. Найбільша кількість облікованих

кримінальних правопорушень, скоєних у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їхніх аналогів або прекурсорів та інших злочинів проти здоров'я населення на 10 тис. жителів (2018) серед досліджуваних міст була виявлена у Черкасах, Вінниці, Дніпрі та Сумах, а найменша – у Львові, Житомирі та Івано-Франківську. Найбільша кількість облікованих кримінальних правопорушень, скоєних у сфері господарської діяльності на 10 тис. жителів (2018), серед досліджуваних міст була виявлена у Києві, Львові, Миколаєві та Черкасах, а найменша – у Вінниці, Житомирі, Кропивницькому, Полтаві, Сумах, Харкові та Хмельницькому. Найбільша кількість облікованих кримінальних правопорушень, скоєних у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг на 10 тис. жителів (2018), серед досліджуваних міст була виявлена в Ужгороді, Києві та Одесі, а найменша – у Херсоні, Харкові й Житомирі. Найбільша кількість виявлених осіб, які вчинили кримінальні правопорушення на 10 тис. жителів (2018), серед досліджуваних міст була зафіксована у Дніпрі, Ужгороді, Запоріжжі та Хмельницькому, а найменша – в Івано-Франківську, Черкасах і Чернігові. Стосовно виявлених малолітніх і неповнолітніх, які вчинили кримінальні правопорушення на 10 тис. жителів, то їхня кількість у всіх досліджуваних містах майже однакова і становить приблизно одну особу.

Спираючись на дані з табл. 3, можна говорити про те, що найбільше кримінальних правопорушень на 100 тис. жителів за шість місяців 2020 було зареєстровано в Ужгороді, Чернігові, Луцьку, Миколаєві, Кропивницькому та Полтаві, а найменше – в Івано-Франківську, Черкасах, Чернівцях, Хмельницькому та Вінниці. Найбільша кількість кримінальних правопорушень, учинених особами, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення на 10 тис. жителів за шість місяців 2020 р., була зареєстрована у Києві, Полтаві та Херсоні, а найменша – у Тернополі, Житомирі, Івано-Франківську та Черкасах. Найбільша кількість кримінальних правопорушень, учинених групою осіб за шість місяців 2020, була вчинена у Києві, Харкові, Херсоні, Дніпрі та Житомирі, а найменша – у Чернігові, Ужгороді, Сумах, Івано-Франківську й Полтаві. Найбільше кримінальних правопорушень, учинених у стані алкогольного сп'яніння за шість місяців 2020, було вчинено у Харкові, а найменше – у Хмельницькому, Херсоні, Тернополі, Сумах, Львові, Івано-Франківську та Ужгороді. Найбільше кримінальних правопорушень, учинених неповнолітніми або за їхньою участю за шість місяців 2020, було скоєно у Житомирі та Львові, а найменша – у Чернігові, Черкасах, Хмельницькому, Тернополі, Кропивницькому, Івано-Франківську та Ужгороді.

На жаль, офіційна статистика не відображає реального становища злочинності, оскільки не здатна враховувати такий чинник, як латентні злочини. *Латентна злочинність* – це частина злочинності, яка з різних причин не знаходить відображення у державному обліку вчинених злочинів і осіб, які їх вчинили. Термін "латентна злочинність" використовується кримінологами та соціологами для опису кількості незареєстрованих або нерозкритих злочинів. Латентну злочинність розділяють на два види: *сховану* злочинність (не виявлена правоохоронними органами через специфіку злочинів і ставлення до них потерпілих або з інших обставин) і *приховану* (не знаходить відображення у

статистичних звітах у результаті неправомірних дій правоохоронних органів) злочинність.

Результати нашого дослідження показують, що в період із 2015 до 2019 р. найбільше злочинів на 100 тис. жителів скоювалося у столиці України – Києві, містах, близьких до кордону з ЄС, Ужгороді та Львові, індустріальному місті Запоріжжі, а також у Полтаві та Кропивницькому, які перебувають у центрі держави.

На сьогодні кримінальна активність у нашій країні стає багаті в чому зрозумілою з точки зору аналізу забезпеченості за основними соціальними показниками, оскільки виявляється своєрідною реакцією на ненормальні умови життя. Іншими словами, злочинність для певної частини населення перетворилася на спосіб виживання.

Віктор Бесчастний, доктор наук з державного управління, професор, ректор Донецького юридичного інституту МВС України вважає, що в Україні відбувається планомірне зниження ефективності не лише щодо розкриття злочинів, а й суттєве падіння якості досудового розслідування, яке відображається й на стані судового розгляду кримінальних проваджень. Зокрема, 2016 р. (у показниках за 11 місяців) було засуджено лише 27,1 % від виявлених правоохоронними органами осіб, які вчинили злочини. Причинами тому є низька якість розслідування (у т. ч. і зумовлена надто великим навантаженням на слідчих), що втілюється у недостатньому відсотку доведення проваджень до стадії судового розгляду (у 2017 не перевищував 1 %), а також у деякому зростанні кількості виправдувальних вироків (*Beschastnyi, 2017*).

Найбільше кримінальних правопорушень Києва (у період 2015–2018 рр.) припадає на крадіжки, тяжкі й особливо тяжкі злочини, шахрайство та грабіж, а найменше – на очевидне умисне вбивство (та замах), умисне тяжке тілесне ушкодження, вимагання, зґвалтування (і замах), а також утягнення неповнолітніх у злочинну діяльність (*Glybovets, 2019*).

Шостко Олена (доктор юридичних наук, професор) та Подільчак Ольга (кандидат юридичних наук, доцент) уважають, що для компаративних досліджень криміногенної ситуації часто використовують показники вчинення умисних убивств, крадіжок та інших злочинів, оскільки загальні показники злочинності суттєво різняться залежно від норм кримінального законодавства країн. Умисне вбивство є низьколатентним злочином і, відповідно, офіційні статистичні дані найбільш адекватно відображають його реальне поширення (*Shostko, 2020; Podilchak, 2020*).

Управління ООН з наркотиків і злочинності (UNODC) у своїй доповіді "Статистика по вбивствах-2012" назвало найнебезпечнішу для життя столицю на нашій планеті. Нею виявився Каракас у Венесуелі, де рівень умисних убивств становить 122 на 100 тис. населення. Зовсім трохи відстала Гватемала, столиця однойменної центральноамериканської держави, із 118,3 умисними вбивствами, і Бастер, головне місто карибської держави Сент-Кітс і Невіс. У перерахунку на 100 тис. населення в цьому місті відбувається 97,6 убивств. До першої десятки найбільш кримінальних столиць потрапили не тільки столиці країн Центральної та Південної Америки, а й місто з іншого континенту. Масеру, столиця африканської країни Лесото, знаходиться на сьомому місці із 64,9 вбивствами. Із азіатських столиць найвище місце – 17-те – займає Улан-Батор, головне місто Монголії (10,2 вбивства на 100 тис. населення). В Європі

найкримінальнішим містом виявився Таллінн. У столиці Естонії рівень умисних убивств становить 7,3. Ненабагато спокійніше, ніж у Таллінні, криміногенна обстановка і у столицях інших балтійських держав. У Ризі та Вільнюсі кількість умисних вбивств на 100 тис. населення становить 5,4. Не дуже відстали і столиці інших колишніх республік Радянського Союзу: Мінськ – 5,7 і Кишинів – 5,3. Щодо Москви, то в російській столиці рівень умисних вбивств, згідно з доповіддю UNODC, автори якого спиралися на дані МВС держав і міністерств охорони здоров'я, становить 4,6 на 100 тис. населення. Це трохи вище, ніж у Києві (4,2), але нижче, ніж у Тбілісі (5,0). Найбільш спокійними європейськими столицями є Лісабон (0,2 вбивства на 100 тис. населення) і столиця Словенії Любляна (0,4).

За 2019 р. у столиці України, місті Києві, було скоєно 1142 умисних вбивств, це 38,6 убивств на 100 тис. наявного населення міста. Із них убивства двох або більше осіб становлять два прецеденти, з особливою жорстокістю – 1, способом, небезпечним для життя багатьох осіб – 2, із корисливих мотивів – 5, із хуліганських мотивів – 3, на замовлення – 7, за попередньою змовою групою осіб – 15, особою, яка раніше вчинила умисне вбивство – 1, умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця – 2, очевидних умисних убивств – 97, убивство через необережність – 8, доведення до самогубства – 7, умисне тяжке тілесне ушкодження, що спричинило смерть потерпілого – 16 (*Kyiv City Prosecutor's Office. The full report on criminal offenses for December 2019, 2020*). В інших великих містах України ситуація на 2019 р. така.

Країни з великим розривом доходів багатих і бідних, швидше за все, мають більш високі показники вбивств, ніж країни з менш вираженою нерівністю в доходах. Ці факти пояснюють майже 40 % варіацій між країнами. Цей зв'язок триває протягом значного періоду часу і означає, що підвищений рівень насильства співвідноситься зі збільшенням нерівності та дає потенційне пояснення тому, чому економічне зростання в Америці та Африці супроводжувалося зростанням коефіцієнтів убивств. Хоча високий рівень убивств може негативно впливати на економічне зростання, однак лише зростання економічного рівня не обов'язково приводить до зниження кримінального насильства. Насправді економічне зростання, що посилює нерівність доходів, може призвести до кримінального насильства ще більше. Співвідношення між нерівністю та кількістю убивств не завжди є прямим. Така залежність слабка у країнах з низьким рівнем доходу на душу населення, наприклад, у країнах Азії. Це свідчить про те, що культурний контекст також відіграє певну роль. Поміж тим дослідження в Південній Америці вказують на зв'язок між високими показниками вбивств і більш широкими показниками нерівності, такими, як підвищення рівня дитячої смертності чи нерівний доступ до освіти або медичних послуг (*UNODC, Global Study on Homicide, 2019, 2020*).

На думку Гурстієвої Юлії, кандидата юридичних наук, віктимологічна профілактика умисних убивств із корисливих мотивів містить такі заходи, як: просвітницька робота з потенційними жертвами і навчання їх правил безпечної поведінки, сприяння самоорганізації населення з метою забезпечення охорони власності, упровадження інженерно-технічних засобів охоронного при-

значення, створення локальних мереж безпеки зі співціненням територіальних органів Національної поліції України, установлення технічних засобів обмеження доступу сторонніх осіб до житла, а також легалізація ринку цивільної зброї та боєприпасів (*Hurstiieva, 2019*).

Пивоваров В. В. і Фроляк М. П. вважають, що важливе місце при дослідженні детермінації злочинності у великому місті мають не тільки причини та умови вчинення злочину, а й умови проживання у великому місті, які відрізняються від умов проживання в малих містах і селах. Залежно від умов, у яких проживає населення, по-різному розвиваються суспільні конфлікти, виявляються антисуспільні погляди та звички, що й визначають територіальні відмінності злочинності, у даному випадку у великих містах України (*Pyvovarov, 2017; Froliak, 2017*). Однією з детермінант міської злочинності є наявність великої кількості населення. Певні види злочинів мають чітко виражену міську специфіку, наприклад злочини, скоєні у громадському транспорті, на ринках тощо, та пояснюються наявністю місць ситуативного скупчення великої кількості людей, що створює сприятливу ситуацію для майнових злочинів.

Російський кримінолог О. Старков звертає увагу на зв'язок між архітектурою та злочинністю. Він виокремлює архітектурну кримінологію, яку розуміє як місце та роль новозбудованих міст, де рівень злочинності у 5–10 разів вище, ніж у старих містах; характер і стиль архітектурних будівель та їхній зв'язок зі злочинністю (напр., у багатоповерхових будинках рівень злочинності вищий, ніж у низьких і котеджах) (*Starkov, 2012*). Дійсно, жителі невеликих будинків знають один одного і їм легко відрізнити свого від чужого, а у великому будинку на 1000 квартир частіше за все жителі знають лише найближчих сусідів.

В останні роки у містах Західної України почастишали випадки вчинення вандалізму, хуліганства, злочинів проти власності та проти життя і здоров'я особи. Стрімко піднявся рівень так званої корисливої злочинності. Поява корисливого мотиву пояснюється тим, що частина переселенців зі Східної України (внаслідок агресії Російської Федерації) вчиняють злочини, у зв'язку з безробіттям або продовжуючи свій кримінальний спосіб життя, не маючи бажання змінити своє життя.

Ми вважаємо, що збільшення кількості безробітних людей, які втратили роботу через довготривалий карантин весни – літа 2020 також сприяє розповсюдженню корисливості та занепаду моральності.

На нашу думку, безперечним фактом є той, що розумні, освічені люди, які можуть знайти роботу за кордоном, виїжджають із країни до Європи, Канади, США, Китаю та інших країн світу. У країні залишаються люди, які або мають житло і роботу, або не мають ні того, ні іншого. Саме ті верстви населення, які не мають роботи й житла, частіше за все і скоюють злочини, оскільки людина, у якої є стабільний дохід, не піде на злочин. Інтелегентні люди менш схильні до скоєння злочинів, тому дуже важливо на державному рівні вжити заходи, які б запобігали масовому виїзду інтелігенції із країни.

Висновки. У багатьох країнах світу офіційна звітність порівнюється з альтернативними джерелами інформації про злочини, зокрема, віктимологічними опитуваннями. Для того, щоб перевірити й доповнити показники офіційної звітності, в Україні (на національному рівні) слід провести репрезентативні віктимологічні опитування.

Політичні та економічні процеси, які на сьогодні відбуваються в Україні, не сприяють покращенню криміногенної ситуації у країні. Саме тому наразі необхідними будуть ефективні заходи, які допоможуть не боротися зі злочинністю, а запобігти їй. Такими заходами для запобігання зростанню кількості кримінальних правопорушень у Києві та інших містах можуть стати:

- підвищення соціальної захищеності громадян;
- популяризація релігійності (бесіди у школах, соціальна реклама тощо);
- розвиток інфраструктури сіл для того, щоб люди масово не їхали шукати роботу та житло у столиці та таких великих містах, як Львів, Харків, Одеса, Дніпро;
- пільги й дотації молодим сім'ям;
- обмеження на рекламу алкогольних напоїв;
- підвищення юридичної освіченості громадян (соціальна реклама, уроки у школах);
- створення нових робочих місць в обласних містах України;
- підвищення довіри громадян до уряду країни (збільшення соціальних програм на доступне житло для молоді, збільшення соціальних виплат багатодітним сім'ям, інвалідам, учасникам АТО та їхнім сім'ям, підвищення пенсій і заробітної платні працівникам бюджетної сфери).

Ми вважаємо, що такі заходи допоможуть жителям столиці України та обласних міст відчувати себе більш фінансово захищеними і тоді кількість злочинів скоротиться.

References

1. *Beschastnyi, V.*, (2017). Kryminalnyi analiz stanu zlochynnosti v Ukraini. [Criminal analysis of the state of crime in Ukraine]. Entrepreneurship, economy and law, 1, 2007–2013. Retrieved from: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/1/40.pdf> (In Ukrainian).
2. *Chaplyk, M.*, (2014). Heohrafichni osoblyvosti ukrainskoi zlochynnosti: sotsiologichnyi analiz. [Geographical features of geographical crime: a sociological analysis]. Modern social problems in measuring the sociology of management, Vol. 15, issue 281, 487–496 (In Ukrainian).
3. Crime Index by City 2020 Mid-Year. Retrieved from: <https://www.numbeo.com/crime/rankings.jsp?title=2020-mid>
4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Rehionalna statystyka. [State Statistics Service of Ukraine. Regional statistics]. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (In Ukrainian).
5. *Glybovets, V.*, (2018). Heohrafiia kryminalnykh pravoporushen Ukrainy [Geography of criminal offenses of Ukraine]. Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Geography, 1(70), 93–98. DOI: /10.17721/1728-2721.2018.70.17 (In Ukrainian).
6. *Glybovets, V.*, (2019). Heohrafiia kryminalnykh pravoporushen mista Kyieva [Geography of criminal offenses of Kyiv city]. Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Geography, 1(74), 54–59. DOI:10.17721/1728-2721.2019.74.10 (In Ukrainian).

V. Glybovets, PhD Geography, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

GEOGRAPHY OF CRIME IN UKRAINIAN REGIONAL CENTERS

The article considers the issue of the spread of criminal offenses in the regional centers of Ukraine in 2015–2019, as well as in the first half of 2020. The purpose of the article is to reveal the topic of crime in the regional centers of Ukraine, as one of the most important problems of further development of Ukraine as a European state. The author focuses on the place of some Ukrainian regional centers in the ranking of criminal cities in the world. Using the statistical data of the State Statistics Service of Ukraine, the author calculated the intensity of crime in the regional centers of Ukraine for 2015–2019, as well as the intensity of crime in the regional centers of Ukraine for six months of 2020.

Based on the data calculated by the formula of crime intensity, the author grouped regional cities of Ukraine by low, below medium, medium and above medium crime rate. The research identified the cities with the largest and smallest number of recorded serious and especially serious criminal offenses per 10 thousand inhabitants; cities with the largest and smallest number of recorded criminal offenses committed in the field of trafficking in narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors and other crimes against public health per 10 thousand inhabitants; cities with the largest and smallest number of recorded criminal offenses committed in the field of economic activity per 10 thousand inhabitants; cities with the largest and smallest number of recorded criminal offenses committed in the field of official activities and professional activities related to the provision of public services per 10 thousand inhabitants; cities with the largest and smallest number of identified persons who committed criminal offenses per 10 thousand inhabitants in 2018. The article also calculates the number of detected in 2018 minors and juveniles who committed criminal offenses per 10 thousand inhabitants.

The author touches on the issue of latent crime, victimological opinion poll and provides a list of measures that can prevent an increase in the number of criminal offenses in the regional centers of Ukraine.

Keywords: *geography of crime, intensity of crime, criminal offenses, regional cities.*

7. *Hurstieva, Yu.*, (2019). Kryminolohichna kharakterystyka umysnykh vbyvstv iz koryslyvykh motyviv ta zapobihannia yim. [Criminological characteristics of premeditated murders for selfish motives and their prevention]. Dissertation. Kharkiv. Retrieved from: <http://criminology.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/09/Disertatsiya-Gurtyevoyi-YU.O.pdf> (In Ukrainian).

8. *Kachurovska, V., Olvinska, Yu.*, (2016). Statystychne doslidzhenni rivnia zlochynnosti v Ukraini [Statistical research on the level of crime in Ukraine]. Statistics is a tool of socio-economic research: a collection of scientific student works, issue 2, Odesa, ONEU, 15–19. (In Ukrainian).

9. *Kandrychyn, S.*, (2010). Prestupnost v areale "stolknovenia tsyvylyzatsiy": prymer Ukrainy y Belarusy [Crime in real life "clash of civilizations": the example of Ukraine and Belarus]. Sociology: theory, methods, marketing, 3, 71–83. (In Russian).

10. *Kurcheev, V. S., Svyrydov Y. V., Tiuhashev E. A.*, (2009). Homo urbanus: Mehapolys v zerkale krymynolohyy [Homo urbanus: Menapolis in the mirror of criminology]. Monograph, Novosibirsk, Novosibirsk State University (In Russian).

11. *Ovchynskiy, S.S.*, (2007). Prestupnoe nasylye. Prestupnost v horodakh [Criminal violence. Urban crime]. Moscow: YNFRA-M (In Russian).

12. Portal vidkrytykh danykh. Yedyniy zvit pro kryminalni pravoporushennia [Open data portal. Single report on criminal offenses]. Retrieved from: <https://data.gov.ua/dataset/4d8e1ba8-f036-4fbd-827c-fc3282fd0258>(In Ukrainian).

13. Pro zareiestrovani kryminalni pravoporushennia ta rezultaty yikh dosudovoho rozsliduvannia (2013–2016): statystychna informatsiia Heneralnoi prokuratury Ukrainy. [About registered criminal offenses and results of their pre-trial investigation (2013–2016): statistical information of the Prosecutor General's Office of Ukraine]. Retrieved from: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.htm> (In Ukrainian).

14. Prokuratura mista Kyieva. Yedyniy zvit pro kryminalni pravoporushennia za hruden 2019 roku [Kyiv City Prosecutor's Office. The full report on criminal offenses for December 2019]. Retrieved from: https://kyiv.gp.gov.ua/ua/documents.html?dir_id=113962&libid=&sort=additme&sort=desc#(In Ukrainian).

15. *Pyvovarov, V., Froliak, M.*, (2017). Osoblyvosti determinatsii zlochynnosti u velykomu misti [Features of crime determination in a big city]. Legal scientific electronic journal, 1, 152–156. Retrieved from: http://lsej.org.ua/1_2017/39.pdf (In Ukrainian).

16. *Shakun, V. I.*, (1996). Urbanizatsiia i zlochynnist v Ukraini [Urbanization and crime in Ukraine]. Dissertation. Kyiv (In Ukrainian).

17. *Shostko, O., Podilchak, O.*, 2020. Suchasni svitovi tendentsii zlochynnosti [Modern world crime trends]. Administrative law and process. Criminology. Problems of legality. Issue 148, 184–200. DOI: 10.21564/2414-990x.148.193805 (In Ukrainian).

18. *Starkov, O. V.*, (2012). Kryminalnaia subkultura: spetskurs [Criminal subculture: special course]. Moscow: Volters Kluver (In Russian).

19. UNODC, Global Study on Homicide 2019 (Vienna, 2019). Booklet 1, 30. Retrieved from: <https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/gsh/Booklet1.pdf>

20. Zvitnist: sudova statystyka (2010–2016) [Reporting: judicial statistics (2010–2016)]. Judiciary of Ukraine: official web portal. Retrieved from: http://court.gov.ua/sudova_statystyka (In Ukrainian).

Надійшла до редколегії 20.07.21

В. Глибовец, канд. геогр. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ГЕОГРАФИЯ ПРЕСТУПНОСТИ ОБЛАСТНЫХ ЦЕНТРОВ УКРАИНЫ

Рассмотрены вопросы распространения уголовных правонарушений в областных центрах Украины в 2015–2019 гг., а также в первом полугодии 2020 г. Целью статьи является раскрытие темы преступности в областных центрах Украины как одной из важнейших проблем дальнейшего развития Украины как европейского государства. Автор акцентирует внимание на некоторых украинских областных центрах в рейтинге криминальных городов мира.

Используя статистические данные Государственной службы статистики Украины, автором было подсчитано интенсивность преступности в областных центрах Украины за 2015–2019 гг., а также интенсивность преступности в областных центрах Украины за шесть месяцев 2020 г. Опираясь на рассчитанные по формуле данные интенсивности преступности, автором была осуществлена группировка областных городов Украины по низкому, ниже среднего, среднему и выше среднего уровню преступности. В процессе исследования были обнаружены города с наибольшим и наименьшим количеством учтенных тяжких и особо тяжких уголовных преступлений на 10 тыс. жителей; города с наибольшим и наименьшим количеством учтенных уголовных преступлений, совершенных в сфере оборота наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов или прекурсоров и других преступлений против здоровья населения на 10 тыс. жителей; города с наибольшим и наименьшим количеством учтенных уголовных преступлений, совершенных в сфере хозяйственной деятельности на 10 тыс. жителей; города с наибольшим и наименьшим количеством учтенных уголовных преступлений, совершенных в сфере служебной деятельности и профессиональной деятельности, связанной с предоставлением публичных услуг на 10 тыс. жителей; города с наибольшим и наименьшим количеством выявленных лиц, совершивших уголовные преступления на 10 тыс. жителей в 2018 г. Рассчитано количество выявленных в 2018 г. малолетних и несовершеннолетних, совершивших уголовные преступления на 10 тыс. жителей.

Автор касается вопроса латентной преступности, виктимологических опросов и подает список мер, которые могут предотвратить рост количества уголовных преступлений в областных центрах Украины.

Ключевые слова: география преступности, интенсивность преступности, уголовные преступления, областные центры.